

Юлія ТАЛАЛАЙ,

аспірантка Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (Україна, Дрогобич) vslipetska@ukr.net

**ОСОБЛИВОСТІ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ У КОЛИШНЬОМУ РАДЯНСЬКОМУ СОЮЗІ
(70–80 рр. XX ст.)**

У статті здійснено аналіз особливостей іншомовної підготовки учнів; схарактеризовано динамічний характер системи навчання іноземної мови в середній школі в колишньому Радянському Союзі; виокремлено основні принципи: принцип функціональності та принцип усної основи навчання; визначено характеристики системи навчання іноземної мови: комунікативну спрямованість та ситуативну обумовленість.

Ключові слова: іншомовна підготовка, динамічний характер, принципи функціональності та усної основи навчання, комунікативна спрямованість, ситуативна обумовленість.

Літ. 8.

Julia TALALAY,

Ph.D. Student of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
(Ukraine, Drohobych) vslipetska@ukr.net

**PUPILS' FOREIGN LANGUAGE EDUCATION PECULIARITIES
IN SECONDARY SCHOOLS IN THE FORMER USSR
(IN THE 70–80-S, THE XXTH CENTURY)**

The author focuses on the analysis of the pupils' foreign language education peculiarities; a dynamic character of the foreign language education system has been characterized; main principles: the functionality principle and an oral basis principle of education have been singled out; the characteristics of the foreign language education system: the communication-oriented and situation-oriented have been determined.

Key words: foreign language education, dynamic character, functionality principles and education oral basis, communication-oriented, situation-oriented.

Ref. 8.

Юлія ТАЛАЛАЙ,

аспірант Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (Україна, Дрогобич) vslipetska@ukr.net

**ОСОБЕННОСТИ ИНОЯЗЫЧНОЙ ПОДГОТОВКИ УЧЕНИКОВ
СРЕДНЕЙ ШКОЛЫ В БЫВШЕМ СОВЕТСКОМ СОЮЗЕ
(70–80 ГГ. XX СТ.)**

В статье осуществлен анализ особенностей иноязычной подготовки учеников; охарактеризовано динамический характер системы обучения иностранного языка в средней школе в бывшем Советском Союзе; определены основные принципы: принцип функциональности и принцип усной основы обучения; определены характеристики системы обучения иностранному языку: коммуникативная направленность и ситуативная обусловленность.

© Талалай Ю. Особливості іншомовної підготовки учнів середньої школи у колишньому Радянському Союзі (70–80 рр. XX ст.)

ISSN 2308-4855 (Print), ISSN 2308-4863 (Online)

299

Ключевые слова: иноязычная подготовка, динамический характер, принципы функциональности, принцип усной основы, коммуникативная направленность, ситуативная обусловленность.

Лит. 8.

Постановка проблеми. Сучасні інтеграційні процеси і активізація взаємодії країн в умовах відкритого і цілісного світу сприяють впровадженню іноземних мов в освітні пріоритети, в обов'язкову компетентісну складову моделі підготовки сучасної особистості до життя в нових умовах.

Розширення міжнародного співробітництва, посилення уваги й соціальної значущості іноземних мов, процеси міграції населення також стимулюють розвиток іншомовної освіти. Сьогодні в Україні сформувалася мережа навчальних закладів, до програм навчання яких вводяться нові технології іншомовної освіти, що базуються на використанні передового педагогічного досвіду. Актуальним у цьому контексті є наша наукова розвідка, мета якої – схарактеризувати особливості іншомовної підготовки учнів V-X класів середньої загальноосвітньої школи у 70-тих, 80-тих роках в колишньому Радянському Союзі.

Об'єкт дослідження – особливості іншомовної підготовки учнів в 70, 80-ті роки в колишньому Радянському Союзі. **Предмет** – основні принципи та риси системи навчання іноземних мов. Поставлена мета вимагає виконання таких завдань: виокремити динамічний характер системи навчання іноземної мови; визначити базові принципи навчання іноземних мов; описати комунікативну діяльність учнів на уроці іноземної мови; схарактеризувати основні риси системи навчання: комунікативна спрямованість та ситуативна обумовленість.

Навчання іноземної мови – це складана система впливу на учнів, у результаті якого вони оволодівають іноземною мовою як засобом спілкування між людьми в усній і письмовій формах.

Аналіз останніх досліджень. Проблемою викладання іноземної мови у школах колишнього Радянського союзу у 70-ті, 80-ті роки займалися такі радянські вчені: Б. Беляєв [1], В. Бухбіндер [2], Г. Рогова [6], М. Вайсбурд [3], А. Старков [7] та ін. Радянськими ученими були розроблені навчально-методичні комплекси, методичні посібники та рекомендації для викладання іноземної мови в школах та ВНЗ (А. Старков [7], В. Плахотник [8], О. Вишневський [4]). Теоретико-методичні аспекти навчання іноземних мов досліджували С. Ніколаєва [5], В. Плахотник [8].

Виклад основного матеріалу. У 70-ті, 80-ті роки процес навчання іноземної мови розглядався як цілеспрямована дія, що складалася з процесу викладання і процесу учіння. Ці процеси були нерозривно пов'язані і взаємодіяли один з одним. Взаємопов'язані, взаємозумовлені, цілеспрямовані навчаючі дії вчителя разом з навчальними діями учнів визначали навчальний процес. Вчитель, плануючи і здійснюючи навчально-виховний процес на тому чи іншому етапі, повинен був враховувати і передбачати два аспекти, обидві сторони: навчаючі дії вчителя і навчальні дії учнів [7, 11]. Отже, провідною була роль вчителя в процесі навчання іноземної мови. Сама система навчання іноземної мови мала динамічний характер, оскільки передбачала взаємодію певних елементів, таких як: мета і зміст навчання, вчитель і учень, навчальні прийоми. Системний характер навчання іноземної мови базувався на методичному принципі. Цей принцип був основою навчання англійської мови. Ученими розроблено навчально-методичні комплекси для середньої загальноосвітньої школи (С. Старков, Р. Діксон)

Провідним методичним принципом системи навчання є принцип функціональності, що визначає об'єкти навчальної діяльності вчителя й учнів. Згідно з принципом функціональності суть навчальної роботи полягала у створенні в учнів під час навчального процесу психо-фізіологічного механізму сприймання і породження висловлювань. Під

Талалай Ю. Особливості іншомовної підготовки учнів середньої школи...

час навчання іноземної мови учні оволодівали трьома видами комунікативної діяльності: аудіюванням, говорінням і читанням, за допомогою яких здійснювалась повна комунікація в усній і письмовій формі. Відповідно до принципу функціональності в системі навчання англійської мови, аудіювання освоювалось у процесі аудіювання, говоріння – у процесі говоріння, читання – за допомогою читання текстів.

Оскільки кінцевим результатом практичної мети навчання було оволодіння учнями спілкування англійською мовою, функціональний підхід виокремлював одну з основних рис системи навчання – комунікативну спрямованість цього навчального процесу. Організація мовного матеріалу, характер вправ на розвиток усного мовлення, навчальні прийоми повинні бути комунікативно спрямовані. Так, основною мовною одиницею в системі навчання англійської мови вчені вважали речення. Цей підхід можна пояснити тим, що постановка англійської вимови, засвоєння граматичної будови і лексики англійської мови здійснювались в мовленні у складі речення.

З комунікативною спрямованістю безпосередньо пов'язана й інша важлива риса системи навчання іноземної мови – ситуативна обумовленість усно-мовних вправ. Оволодіння усним мовленням базувалось на ситуаціях у межах тем, передбачених шкільною програмою. Для цього використовувались як природні ситуації і події реального життя, так і ситуації, змодельовані за допомогою засобів наочності. Це забезпечувало підготовку учнів до усного спілкування англійською мовою в умовах реальності.

Слід виокремити ще один принцип системи навчання іноземної мови, на якому базувалась система навчання іноземної мови, закладена в шкільних навчально-методичних комплексах – усна основа навчання.

Відповідно до цього принципу усне мовлення розглядалось не тільки як одна з цілей навчання, не тільки як засіб досягнення цієї цілі, а як основа для навчання читання і письма, де усне мовлення функціонує у вигляді згорнутого внутрішнього мовлення. Принцип усної основи навчання зумовлював важливе для системи навчання положення, за яким навчання читання будувалось на основі усного мовлення і на мовному матеріалі, засвоєному під час усного мовлення. Тобто, до навчання читання учні приступали лише тоді, коли вони засвоїли в усному мовленні матеріал, на якому потім вчитись читати. Для системи навчання іноземної мови у 70-ті, 80-ті роки в колишньому Радянському Союзі була встановлена певна послідовність: від усного мовлення до читання. У цій послідовності розв'язувалась проблема взаємовідношень аудіювання і говоріння, читання і письма в навчальному процесі. Аудіювання розглядалось і як окремий вид комунікативної діяльності, і як зворотній зв'язок під час говоріння. За допомогою аудіювання вводився весь навчальний матеріал, що повинен застосовуватись у говорінні, і навчальна робота над мовним матеріалом починалась з аудіювання і продовжувалася в режимі говоріння. При цьому опрацювання мовного матеріалу в говорінні за допомогою усно-мовних вправ сприяло розвитку як говоріння, так і аудіювання.

У системі навчання іноземної мови у 70-х, 80-х роках в колишньому Радянському Союзі навчання читання розглядалось у тісному взаємозв'язку з письмом. Під час письма контроль здійснювався через читання. Під час читання учні повинні запам'ятати зоровий обрис слів. Письмові вправи, доповнюючи читанням, також сприяли засвоєнню учнями мовного матеріалу.

Таким чином, принципи функціональності та усної основи навчання визначали послідовність введення мовного матеріалу у навчальний процес. Схематично відобразити послідовність вищезазначених принципів можна таким чином: аудіювання → говоріння → читання → письмо.

Принцип усної основи навчання зумовлював введення на початковому етапі навчання (у V класі) усного вступного курсу, протягом якого учні засвоювали англійську вимову і оволодівали в усному мовленні граматичним матеріалом, відповідною лексикою, не вдаючись до читання.

Висновки. У системі навчання іноземної мови в 70-ті, 80-ті роки в колишньому Радянському Союзі домінували два принципи: принцип функціональності та принцип усної основи. Ці принципи перебували у тісному взаємозв'язку. Системі навчання іноземної мови в 70-ті/80-ті роки властиві такі характеристики: комунікативна спрямованість та ситуативна зумовленість усно-мовних вправ. Радянські вчені розглядали речення як основну мовну одиницю в системі навчання іноземної мови.

Виокремлення етапів засвоєння мовного матеріалу, характеристика практичної, освітньої та виховної мети уроку іноземної мови складають перспективу наших подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Беляев Б. Очерки по психологии обучения иностранным языкам / Б. Беляев. – М. : Просвещение, 1965. – 229 с.
2. Бухбіндер В. Основи загальної методики навчання іноземних мов / В. Бухбіндер // Іноземна філологія. – Львів, 1978. – Вип. 51. – С. 123–124.
3. Вайсбурд М. Обучение учащихся средней школы пониманию иностранной речи на слух / М. Вайсбурд. – М. : Просвещение, 1965. – 80 с.
4. Вишневський О. Методика навчання іноземних мов : навч. посіб. / О. Вишневський – К. : Знання, 2011. – 2-ге вид., перероб. і доп. – 206 с.
5. Ніколаєва С. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник [для студ. лінгв. ун-тів і фак. ін. мов вищ. навч. закладів] / О. Бігич, Н. Бориско, Г. Борецька та ін. / [під загальн. ред. С. Ніколаєвої]. – К. : Ленвіт, 2013. – 590 с.
6. Рогова Г. Методика обучения иностранным языкам в средней школе / Г. Рогова, Ф. Рабинович, Т. Сахарова. – М. : Просвещение, 1991. – 287 с.
7. Старков А. Навчання англійської мови в середній школі : метод. пос. [до сер. навч-метод. комплексів для V – X кл., пер. з рос.] / А. Старков – К. : Рад. школа, 1979. – 200 с.
8. Плахотник В. Англійська мова : підруч. [для 11 класу середньої школи] / В. Плахотник, Р. Мартинова. – К. : Освіта, 2000. – 2-ге вид. – 240 с.

REFERENCES

1. Beljaev B. Oчерky po psyhologyy obuchenyja ynostrannym jazykam / B. Beljaev. – M. : Prosveshhenye, 1965. – 229 s.
2. Buhbinder V. Osnovy zagal'noi' metodyky navchannja inozemnyh mov / V. Buhbinder // Inozemna filologija. – L'viv, 1978. – Vyp. 51. – S. 123–124.
3. Vajsburd M. Obuchenye uchashhysja srednej shkoly ponymanyju ynostrannoј rechy na sluh / M. Vajsburd. – M. : Prosveshhenye, 1965. – 80 s.
4. Vyshnevs'kyj O. Metodyka navchannja inozemnyh mov : navch. posib. / O. Vyshnevs'kyj – K. : Znannja, 2011. – 2-ge vyd., pererob. i dop. – 206 s.
5. Nikolajeva S. Metodyka navchannja inozemnyh mov i kul'tur: teorija i praktyka : pidruchnyk [dlja stud. lingv. un-tiv i fak. in. mov vyssh. navch. zakladiv] / O. Bigych, N. Borysko, G. Borec'ka ta in. / [pid zagal'n. red. S. Nikolajevoi']. – K. : Lenvit, 2013. – 590 s.
6. Rogova G. Metodyka obuchenja ynostrannym jazykam v srednej shkole / G. Rogova, F. Rabynovych, T. Saharova. – M. : Prosveshhenye, 1991. – 287 s.
7. Starkov A. Navchannja anglijs'koi' movy v sereдnij shkoli : metod. pos. [do ser. navch-metod. kompleksiv dlja V – X kl., per. z ros.] / A. Starkov – K. : Rad. shkola, 1979. – 200 s.
8. Plahotnyk V. Anglijs'ka mova : pidruch. [dlja 11 klasu sereдnoi' shkoly] / V. Plahotnyk, R. Martynova. – K. : Osvita, 2000. – 2-ge vyd. – 240 s.

Статтю подано до редакції 09.02.2015 р.